

O SABORU IN PAPI JOVANU

"Da svi jedno budu, kao ti, Oče, što si u meni i ja u tebi..." (Jovan 17, 21)

Z globokim zadoščenjem in upapolno radostjo smo zadnje čase opazili pozitivno reakcijo na srbski strani v pogledu II. Vatikanskega koncila in prizadevanj Katoliške cerkve za zbližanje in končno zedinjenje vseh kristjanov. Naj že bo politično mnenje do bivšega kralja Petra kakršnokoli, dejstvo je, da kljub svojim nerodnostim v preteklosti, še vedno predstavlja vsaj v izseljenskem srbstvu gotovo nacionalno avtoriteto, če že ni mogoče tega reči za domovino, kjer je narodo vo razpoloženje praktično neugotovljivo. Ne moremo zahajati v to, v koliko so njegove **različne** izjave krite predhodno s pristankom za devnih srbskih političnih ali cerkvenih faktorjev; prvega praktično sploh ni mogoče ugotoviti. Pomen njegovih izjav lahko samo sodimo po odmevu, ki jih imajo v srbstvu. V tem oziru je značilna vsebina brzojavke, ki jo je kralj Peter poslal 21. oktobra papežu Janezu: "Iz Trsta, kamor sem prišel, da prisostvujem v srbsko pravoslavnem hramu sv. Spiridiona parastosu svojim roditeljem, pošiljam Vaši svetosti Janezu XXIII svoje želje za uspeh vesoljnega zbora, ki bo gotovo doprine sel k zbližanju katoliške in srbsko pravoslavne Cerkve, k svetovnemu miru in obrambi pred materializmom in vsemi zlemi, od katerih trpi človeštvo. Želeč to sem gotov, da sem tolmač večine Jugoslovanov vseh veroizpovedi. Peter II kralj Jugoslavije."

Toda zaradi vsebine in načina podajanja se nam zdi še bolj značilno pisanje GLASU KANADSKIH SRBA, ki je kvalitetno gotovo eden najboljših srbskih tednikov. V zadnjem času je med drugim list objavil tri dolge in dobro informirane uvodnike o delu vatikanskega zbora, kjer modro ne zahaja toliko v dogmatične razlike, ki so na koncu koncev področje teologov, ampak na zares krščanski način dobre volje in spoštovanja drugačnega mnenja razlaga, kako je prišlo do razkola in kaj je bilo pozneje skozi stoletja do naših dni storjeno, da bi se ločeni bratje združili. Predvsem je razveseljivo stališče do tekočega "sabora", v katerem GLAS upapolno vidi pomemben korak v smeri zedinjenja, in stališče do papeža Jovana, za katerega list trdi, "da uživa v pravoslavnem svetu ugled in zaupanje kot malo kateri njegovih predhodnikov".

V zadnjem uvodniku 15. novembra omenja GLAS nekaj obrednih in dogmatskih razlik, ki nas ločijo. Po našem mnenju obredne razlike sploh niso več načelni problem, kajti če je bilo unijatom dovoljeno sv. obhajilo pod obema podobama, ni **razloga**, da to ne bi bilo dovoljeno tudi drugim. Prav v tem smislu tudi zdaj razpravljajo v Vatikanu in kaže, da bo takšno obhajanje načelno dovoljeno tudi v latinskem obredu, toda iz čisto praktičnih ozirov da bo omejeno le na obhajilo pri poročni maši. Kar zadeva dogmatske razlike je večji problem z razliko v veroizpovedi "Filioque". Toda bogoslužni jezik sam ne predstavlja posebne ovire, saj se spet lahko sklicujemo na staroslovanski bogoslužni jezik in na predvideno možnost, da bodo o rabi nelatinskih

jezikov pri obredih v nekem okviru lahko celo odločali ordinariji. A gotovo je, da ni govora, da bi mogli sanjati o tako uniformiranem zedinjenju, kot so si ga zamišljali stoletja nazaj. Tudi ni nobene potrebe za tem, saj so vendar vse obredne zadeve podvržene stalnim spremembam. Sama katoliška Cerkev jih je v zadnjih petnajstih letih doživela več kot vse ostale Cerkve skupaj. Večjo težkočo predstavlja nauk o papeževi nezmotljivosti odn. stališče, ali je vesoljni zbor nad papežem. A kot postaja jasneje, niti tu ni več tiste nepremakljivosti, kot smo jo pojmovali svoje dni. Dejstvo je namreč, da je bil prvi vatikanski zbor prekinjen sredi svojega dela zaradi pruske vojne. Tako ni mogel za "papežem" razpravljati o vlogi in avtoriteti škofov. Tako se je potem stoletje zdelo, da škofje nimajo tiste avtoritete, kadar zasedajo v zboru, kot bi jim sicer bila po tradiciji prvih cerkvenih zborov dana. Sedanji vatikanski zbor naj bi ta nedostatek odpravil in jasno določil položaj škofov. Tudi samo razlaganje "papeževe nezmotljivosti" postaja jasnejše: papež si ne more izmisliti neko novo versko resnico in jo potem ex cathedra pod kaznijo izobčenja naložiti vsej Cerkvi. Po nauku katoliške Cerkve so verske resnice tu, le vseh morda ne poznamo ali jih ne razumemo. Ko se Cerkev približe do teh spoznanj, ko te stare in morda celo pozabljene ali zanemarjene resnice odkrije, jih razglasi za verski nauk. To se je n.pr. zgodilo z resnico o telesnem vnebovzetju Matere božje. Ta nauk, kot smo poučeni, so pravoslavni bratje daleč bolj in prej gojili kot katoličani.

Skratka: ničesar ni nepremostljivo in če zaupamo v božjega Sina "ki je z nami vse dni do konca sveta", tudi ne more biti. Zedinjenje je možno doseči, kot je to naglasil papež Janez, ko je začel vatikanski zbor. Kar predvsem potrebujemo zdaj je dobra volja, spoštovanje drug drugega in ljubezen, ki vse odpušča in vse rešuje. Z veselem in vso iskrenostjo se zato pridružujemo GLASU ob zaključku njegovega uvodnika: "Zamisli (o zedinjenju) stoje na poti kajpak mnoge zapreke, in za njihovo odstranitev bo potreben čas. Toda pričeti posel zasluži božji blagoslov - in simpatije ljudi, ki so dobre volje."

ZA IZSELJENSKI ARHIV

Na prvo adventno nedeljo, letos 2. decembra, praznujemo dan izseljenčev. Tako je nanoslo, da se tega dne leta sem spominjamo nas samih in ne le več od daleč tistih, ki jih je Župančič tako lepo opisal v svoji "Dumi".

Zdi se nam, da bi zgolj sentimentalno spominjanje ne bilo dosti vredno. V cerkvah bomo ta dan molili za izseljence. Ali moremo po drugi strani potem storiti še kaj, kar bi koristilo naši stvari?

Na misel nam prihaja osrednji izseljenski arhiv, kot so si ga nekatere emigracije omislile že pred drugo svetovno vojno, mi pa še vedno kljub naši legendarni organizatoričnosti nismo niti pri njegovem začetku.

Zamisel je nastala iz čisto praktičnih razlogov: doma imamo Narodno in univerzitetno knjižnico, ki opravlja ta posel. Toda zaradi tamk. političnih razmer je nemogoče doseči učinkovito in dostojno sodelovanje z njenimi upravitelji. Tudi nismo nikoli gotovi, ali tja pošljemo naše publikacije romajo vsaj na kako zelo zaprašeno in publiki nedostopno polico ali pa morda ne celo v peč. Drugega seveda ne bodo priznali, toda brez javne kontrole je vsaj dvom upravičen.

Procentualno izda slovensko izseljenstvo več izvirnih knjig kot domovina, smo brali. Slabše utegne biti s časopisjem, kot ni čudno. To da ali je kje na svetu ustanova, kjer bi lahko videli vse doslej v emigraciji in izseljenstvu izdane publikacije in celo dokumente? Tega ni. Stvar je še hujša: če se nekoč razmere doma spremenijo, bo ljubljanska knjižnica tista, ki bi morala imeti vse te publikacije. Obstoj in zmišljeni Arhiv bi bil tedaj lahko prenešen v Ljubljano. Če

tega ne bo, bo prišlo do anomalije, da bodo naši zanamci hodili gle dat stare KLICE TRIGLAVA v Britanski muzej v London, ker jih ne bo do našli v Ljubljani. Podobno se bo kajpak dogajalo z vsem ostalim tiskom, ki zdaj izhaja v izseljenstvu - v obeh Amerikah, v Avstraliji in ostalih državah Evrope. Problem postaja hujši z vsakim dnem. A je še čas, da nekaj ukrenemo.

Predvsem je potreben prostor za arhiv; potem oseba, ki bi s srcem zanj skrbela. Potrebno je zaupanje vseh, da tak arhiv ne bo izkoriščen v kakršnekoli skupinske ali osebne koristi in da ne bo dopuščena nikakršna diskriminacija. To je pogoj. Nato je potreben sporazum vseh naših listov in založb, da v tak arhiv pošiljajo vsaj po en dolžnostni izvod in da poskrbe, da tja pridejo tudi stare številke. Ponekod bo to težko doseči, a s sodelovanjem javnosti bi tudi šlo.

Prostor dobiti ni lahka stvar. Kaj bi rekli k temu slovenski frančiškani v Lemontu v Združenih državah Amerike? Dali smo pobudo. Je Zveza Slovencev v inozemstvu pripravljena, da jo realizira?

TITO MOLČI

Na Kubi si pogledi Jugoslavije in Sovjetske zveze niso bili niti isto vetni niti podobni. Popolnoma so si nasprotovali, ker je Tito tokrat uporabljal samostojno pot in se je izražal previdno in umerjeno. Spet je igriral vlogo svetovnega državnika neblokovega tipa, ki rešuje svet pred propadom. Treba mu je priznati, da se je ob tej nevarnosti vzdržal cenenih napadov na ameriški imperializem, čeprav so bili jugoslovanski časopisi nekoliko manj umerjeni. S tem se je nekoliko popravil Titov neopredeljeni ugled, v kolikor so bile njegove zapoznele in neučinkovite izjave sploh zapažene.

V Beogradu bi točili grenke solze razočaranja, če bi te izjave ne bile zapažene v Ameriki. Zanimivo bi bilo izmeriti, do katere mere je bila umerjenost in nepristranost posledica strahu pred palico, katero je pokazal kongres, ko je izglasoval trgovinski zakon. (O tem smo pisali zadnjič.) Kakorkoli že, razkazovanje samostojne jugoslovanske politike ob važnem vprašanju ni moglo škoditi na zapadu.

Na vzhodu pa tako razkazovanje ni moglo koristiti. Titovci najbrže upajo, da bodo v Moskvi vljudno prezrli to kršitev socialističnega bontonu. Ne morejo pa upati, da jo bodo Moskvitani pozabili. Prav gotovo so jo vpisali v črne bukve in jo bodo surovo prinesli na dan ob prvi priliki ko se bodo spet pričeli kregati. V Pekingu je niso niti prezrli niti zamolčali, ampak so titovce spet ozmerjali z lakajstvom imperializma.

Kar se Kube tiče, se Tito lahko torej baha z načelnostjo. A kar se ki tajskih napadov na indijski meji tiče, ga je lahko sram. Tisti, ki je kričal o agresiji v Kongu, na Kubi lani, v Suez pred leti, molči ob kitajskih napadih. Le delno je mogoče opravičiti ta molk s šepavim izgovorom, da so Kitajci na Tita že dovolj besni in da bi jih Titova podpora Indijcem le še bolj razkačila, da bi tako bile možnosti za pomiritev še manjše. Ker titovci toliko govore o načelni zunanji politiki, bi morali v imenu teh načel ožigosati agresijo komunistične Kitajske prav tako kot vse druge resnične in umišljene agresije.

A Tito molči. Čas bi bil, da se izrazi. Decembra bo odšel v Sovjetsko zvezo na snežene in zmrznjene "počitnice". Istega meseca bo Kardelj odrinil v Indijo. Ali se bo Tito do takrat opogumil in zinil katero o mednarodnih zadevah? Pritisk doma mora biti močan, kot je bil močan ob madžarskem uporu, kajti Jugoslovani so obveščeni o indijsko-kitajskih spopadih kakor tudi o nasprotovanju nekaterih na vzhodu zaradi Hruščevega umika na Kubi. Titovske ovce so zmedene in čakajo na voditeljeve besede.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga Slovenska Pravda. Njeno mnenje predstavljajo samo članki, podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar. UREDNIŠTVO: 76 Graeme Rd., ENFIELD, Middx.

UPRAVA: BM/TRIGLAV, London, W.C.1.

JUGOSLAVIJA IN EVROPSKI TRG

Od našega gospodarskega sodelavca

Dokler je bila produktivnost dela nizka, ni moglo biti obsežnejše delitve dela ne znotraj držav ne mednarodno, saj je morala velika večina (okoli 80 %) prebivalstva obdelovati zemljo, da je pridelala zadosti hrane za vse. Položaj se je izpremenil, ko je v 17. in 18. stoletju začelo napredovati naravoslovje in je privedlo do izboljšanja poljedelske in obrtne tehnike. Produktivnost dela na polju je naraščala tako glede na enoto površine (prva izboljšava je bila uvedba kolobarjenja) kot na obdelovalca. Nič več ni bilo treba 4/5 prebivalstva živeti na deželi, da bi pridelala dovolj hrane za preostalo petino, marveč so začeli deželani odhajati v mestna naselja, kjer je nastajala industrija. V Angliji, ki je bila v tem pogledu vodilna, so se razvijale tekstilne tovarne in proizvajale za hrano drugo najpotrebnejšo skupino dobrin: obleko. Kmalu se je pokazalo, da se Britaniji ne izplača vsa živila pridelovati doma, marveč je boljše, da vsaj žito uvaža in izvaža tekstilije. Tako se je mednarodna trgovina nehala baviti samo z luksuznimi predmeti kot v srednjem veku ter se je začela izmenjava množičnih proizvodov. Dandanes je v Britaniji poljedelcev le še kakih 5 % prebivalstva, ki pridelajo nekako eno četrtno potrebne hrane. Ostalo Britanija uvozi in jo plača z industrijskimi izdelki. Pred prvo svetovno vojno je Britanija izdelala okoli 7 milijard metrov bombažnega blaga (več kot danes Sovjetska zveza) in ga razpošiljala po vsem svetu. Toda med obema vojnama so nove države (med drugim Jugoslavija) razvile svojo lastno cenejšo tekstilno industrijo in izpodrinile britansko (ali nemško, francosko, češko itd.) blago z lastnega tržišča. Po drugi svetovni vojni je šel ta razvoj dalje - tekstilna industrija se je razširila na nove države (Indija proizvaja enako količino bombažnega blaga kot Sovjetska zveza) in te države so začele konkurirati starim celo na njihovem lastnem tržišču.

Ta razvoj ima svojo notranjo logiko, ki se ji ni mogoče ustavljati, ako nočemo ustaviti napredka sploh. Ta logika gre pa še naprej. Da bi industrijske države lahko kupovale od razvijajočih se držav hrano in tekstilije, se morajo osredotočiti na izdelavo tehnično še bolj zapletenih izdelkov. Ta proizvodnja zahteva velike količine kapitala in veliko tehničnih izkušenj in znanja, povrhu pa tudi izdelavo v velikih količinah, da se izplača. Zaradi tega sedaj ni potrebna več samo delitev dela med manj razvitimi in bolj razvitimi državami, ker je slabo razvitim mogoče prodati le zelo malo tehnično najbolj kompliciranih produktov, ker so predragi, temveč delitev dela med najbolj razvitimi industrijskimi deželami samimi. Združene države so ravno še dovolj velike, da so le malo navezane na mednarodno izmenjavo, evropske države so postale vse premajhne že, recimo, za letalsko industrijo, kaj šele za elektronsko ali avtomatizacijske naprave. Zaradi tega je tendenca k gospodarskemu združevanju v Evropi tako močna in zaradi tega predsednik Kennedy skuša doseči odpravo carin sploh za tiste industrijske proizvode, ki jih zahodne-evropske države in Združene države skupaj izdelajo več kot 80 % svetovne produkcije. Seveda pa se Kennedy ne želi pogajati z vsako evropsko državo posebej, temveč hoče, da se najpredj pomenijo med seboj in nato govore z enim glasom (ali vsaj usklajenimi glasovi) za konferenčno mizo.

Teorije proti realizmu

Kam spada v vsem tem razvoju naša Jugoslavija? Po vsej pameti bi Jugoslavija spadala v evropsko skupnost in bi se morala udeležiti evropske delitve dela. Za sedaj bi ji očitno pripadle dolovno-intenzivne industrijske panoge in pridelava kvalitetnih kmetijskih pridelkov. Postopno, ko bi se povečal razpoložljivi kapital - tudi s pritokom iz ostalih evropskih držav - in ko bi narasla tehnična in gospodarska izkušnost, bi lahko razvila tudi nekatere bolj kapitalno-intenzivne gospodarske veje. To bi bilo v interesu jugoslovanskega prebivalstva, ker bi tako najhitreje naraščal njegov življenjski standard. Toda to je v nasprotju s teorijami jugoslovanskih političnih voditeljev. Kljub vsem slabim izkušnjam se še vedno oklepajo z obema rokama marksizma-leninizma.

Ta v današnjih razmerah ne more razložiti sploh ničesar. Dasi je bilo z njim možno še doseči kake veljavne sklepe za gospodarsko politiko - po mojem niti tedaj ne - v dvajsetih in tridesetih letih na ogromnem področju ruskega imperija, je danes samo še ovira za zdravo pamet. Jugoslovanski komunisti hočejo na majnem jugoslovanskem področju - včasih celo na področju vsake posamezne republike - proizvajati vse od kraja in napredovati nazaj od najbolj zapletenih izdelkov in kapitalno-intenzivne industrije k manj zapletenim in delovno-intenzivnim industrijam. Ni čuda, da se jim štrene vsakih toliko let popolnoma zmešajo.

Ko so se "kapitalisti" na evropskem Zahodu začeli resno združevati, namesto da bi se po marksističnih teorijah med seboj poklali, so jugoslovanski "teoretiki" navili staro lajno in zagnali, da gre za novo, še hujšo stopnjo "imperializma", za pripravo "izkoriščati" nerazvite, in kdo ve kakšne marksistične fraze še. Dali so iniciativo za kairsko konferenco, kjer naj bi "razvijajoče se" države nastopile proti združevanju v Evropi, t.j. proti nadaljnjemu napredku tega dela sveta. Toda na zaletovanja jugoslovanskih komunistov so se Azijci in Afričani, ki bi jih radi imeli za svoje učence, odzvali silno previdno. Kljub vsem frazam, h katerim se "razvijajoči" radi zatekajo, se menda zavedajo, da evropsko združevanje in napredek le ni tako od muh in da bodo od tega tudi oni imeli koristi, če bodo igrali na prave karte. Ta hladna prha je "teoretike" nekoliko pomirila, tako da so prišli na dan z bolj uravnovesenimi teorijami in le še protestirajo proti "diskriminaciji", ki jo bodo evropske carine pomenile zanje.

Do tega imajo seveda vso pravico, saj so celo mnogi zahodnoevropski ekonomisti - na pr. Roepke in Roy Harrod - mnenja, da je Evropska gospodarska skupnost vse preveč protekcionistična in da bi bila prava rešitev bolj svobodna mednarodna trgovina na sploh. Toda reči je treba, da so jugoslovanski komunisti čudni spreobrnjenci k politiki "svobodne trgovine". Do pred kratkim so trdili - in menda še danes trdijo, - da je svobodna trgovina "izkoriščanje" nerazvitih po razvitih, ker se ne izmenjujejo "ekvivalentne" količine dela, in druge podobne nesmisle, ali si "svobodno trgovino" predstavljajo tako, da bodo vsi drugi morali kupovati od njih, kar si bodo oni izmislili, in jim po vrhu dajati denar, da bodo pokrivali izgube, ki jim nastajajo, ker se silijo izdelovati ravno tisto, za kar je v Jugoslaviji najmanj pogojev? Dokler je njihova gospodarska politika taka, kakršna je, jim ne more pomagati nobena svobodna trgovina in nobena odprava carin, ker so si tisti grm, v katerem tiči zajec, zasadili sami in ga jim ni podtaknil kdo drugi iz zlobe. "Ekonomska politika" od 29. septembra na pr. si je popolnoma na jasnem, da jugoslovanski izvoz ne šepa iz razlogov, ki jih jugoslovanski ekonomisti nenehno naštevajo in med katerimi je zadnje čase evropska integracija na odličnem mestu, ampak da je glavni vzrok "proizvodnja i industrije i poljoprivrede", ki so jo komunisti tako neusmiljeno in negospodarsko zmešali, da jo bo težko kdaj kdo odpletel.

Bosi na luno

Zahodni časopisi pogosto navajajo, da jugoslovanski komunisti na tihem groze, da se bodo morali priključiti Komekonu, če jim bo dostop na evropska tržišča postal pretežak. Če bi ne šlo za naše ljudi doma, bi jim človek dejal: "Naj vas vrag odnese tja! Kaj mislite, da boste tam dobili?" Če kdo, morajo jugoslovanski komunisti vedeti, kako zmešano je sovjetsko gospodarstvo, saj so sami dolga leta prakticirali isti sistem. Verjetno se je pod Hruščevim stanje nekoliko izboljšalo, toda tudi če je precej boljše kot pod Stalinom, mora biti še zmerom precej slabo, predvsem pa brez vsake perspektive, vsaj kar zadeva večje izboljšanje življenjskih pogojev. Zakaj tudi sovjetom ne bodo začele rožice cveteti, dokler ne bodo svojega gospodarstva racionalizirali po gospodarskem računu. Danes sploh ne vedo, kako kak ukrep vpliva na povečanje narodnega dohodka in še manj na izboljšanje standarda. Iz tega razloga je tudi vse govorjenje o "socialistični delitvi dela" v okviru Komekona v veliki meri mlatenje prazne slame. Po kakšnem načelu bodo pa delili produkcijo verjetno kar "na oko", kot to delajo že v posameznih državah. Na ta način nas bodo vse skupaj mogoče nekega dne poslali na luno, primernih čevljev pa ljudje še vedno ne bodo imeli, niti ne bo delitev dela komur koli koristila.

Seveda Evropska gospodarska skupnost ne gre jugoslovanskim komunistom na živce samo zaradi gospodarske diskriminacije, temveč tudi ker, kakor je dejal podpredsednik Kardelj, "raste na tleh določenega družbenega sistema". V tem grmu torej tudi tiči zajec in tega grma si res niso zasadili sami, ampak ga jim je zasadil Marks. Kdo pa jih je silil, naj verjamejo, da se bodo vse države razvile najprej v "ljudske demokracije" in nato v "socialistične republike", kakor si domišljajo, da so se razvili oni sami? Smola je - za jugoslovanske komuniste, - da je socializacija v gospodarskem razvoju docela postransko vprašanje ne pa vprašanje, okoli katerega se vrti ves svet. Ker je tako, bodo tudi "posebna jugoslovanska pot v socializem" in ostale specialitete, ki so si jih izmislili, kmalu postale povsem neinteresantne, ko bo Zahodna Evropa šla naprej k vedno večji blaginji, "jugoslovanski teoretiki" se bodo pa še nadalje borili z mlini na veter in doživljali gospodarske neuspehe. Upati je le, da ne bodo, preden se osvestijo, napravili Jugoslaviji in Jugoslovanom še več škode, kot so jo že.

PISMA UREDNIKU

PUČ 27.MARCA: G.urednik! V vašem listu št.281.ste objavili "testa = mentalno" pismo generala Dušana Simovića kot tudi od govor generala Bore Mirkovića na prvo pismo.

Naš narod ima pregovor, ki pravi: "Česar se pameten sramuje, s tem se norec ponaša."...

Ta dialog obeh generalov najboljše kaže, kakšno nesrečo so nagrmdili na hrbte narodov Jugoslavije povzročitelji državne = ga udara in njihovi politični sodelavci, ki že več kot dvajset let perejo svoje umazano perilo, posmehujoč se ne le nam v emigraciji ampak tudi narodom v domovini, ki stokajoč pod težo vseh mogočih ne = sreč delajo pokoro zaradi neumnosti nekaj neodgovornih ljudi.

Zaradi resnice sem prisiljen storiti nekaj popravk na "testamentalno" pismo generala Simovića:

1) Nikoli ni bila sprejeta odločitev o aretaciji generala Simovića. Ob sporočilu policijskih organov, da Simović skupaj z gotovimi opozicionalnimi političnimi osebnostmi intrigira proti vladi, je bil na to opozorjen vojni minister general Petar Pešić. Ta je na to v prisotnosti kneza namestnika in mene izjavil: "Prepustite Simovića meni. Bil je moj dijak, dobro ga poznam. Za ušesa ga bom jutri kajti bilo bi zelo nerodno, če bi v teh razmerah aretirali nekega generala." In tako je tudi bilo storjeno, a dejstvo, da je Simović v noči od 26. na 27. marec spal v svoji hiši jasno dokazuje, da se ni bal aretacije.

2) Intimni Simovićevi prijatelji, med ostalimi tudi Dr. Dragomir Ikonić, so mi pripovedovali, da je Simović v noči od 26. na 27. marec zares rekel Bori Mirkoviću, nagovarjajoč ga, da ne izvrši puč: "Bog naj te čuva! Jaz se bom držal ob strani; v primeru, da puč ne uspe, vas bom reševal." Zato je tudi odšel v svoje stanovanje in zaspal, ne spanje pravičnika ampak spanje grešnika, človeka brez značaja, kar je jasno videti iz celotnega njegovega delovanja v Londonu in v času "Kairske afere".

DRAGIŠA J. CVETKOVIĆ

KT 278: G.urednik! Imam v posesti vašo julijsko številko. V oči mi je padlo in izredno se mi dopade novinarski okus in način, kako prednašate interesantne probleme preko vašega cenjenega Klica Triglava...

MARIN ZARIA POPOVIĆ

OPRAVIČILO: Zaradi nenadne okvare na razmnoževalnem stroju so bile nekatere strani oktobrske številke KLICA TRIGLAVA slabo odtisnjene. Prosimo oprostjenja. Uprava

FRANTIŠEK HLAVÁČEK:
(PRAGA)

PORTRET ENE GENERACIJE (6)

Po uporih na Hrvaškem po letu 1903. in velikem vplivu, ki ga je tam imel novi demokratični režim v Srbiji, ter po ostvaritvi skupne fronte Hrvatov in Srbov, so vladni krogi na Dunaju in v Pešti sprevideli, da ni mogoče več vladati po Khuenovem sistemu. V svoji "Istoriji Jugoslavije" piše Vlad. Čorović na str. 543: "Kot vedno, kadar je prihajalo do trenja med Dunajem in Pešto, tako je tudi to pot ena in druga stran živo delala na tem, da pridobi i Srbe i Hrvate. Dunaj je bil topot na slabšem. Izkušnja iz let 48/49. in let 67/68. je naučila ljudi pameti, pa je bilo sedaj samo majhno število pravih hrvatskih rodoljubov pripravljeno, da se ponovno zavzame zanj. Le pravaška grupa dr. Josipa Franka je gledala proti Dunaju." (Dodajmo: in skupina bratov Radićev.) Tako Pešta kot Dunaj sta si prizadevala, - drug proti drugemu, - da bi pridobila zase bodisi Hrvate bodisi Srbe, če se pa da, pa Hrvate in Srbe. Zdelo se je, da bo to dosegla Pešta, ko so Hrvati in Srbi z reško in zadarsko resolucijo sklenili, da se bodo razgovarjali z Madžari, da bi tako omajali dualistični sistem v monarhiji in s tem silo monarhije proti Jugoslovanom. Dunaj je v tem gibanju in v ostvaritvi hrvatsko-srbske koalicije spoznal veliko nevarnost, pa je delal proti njej na razne načine. O enem piše Svetozar Pribičević v knjigi "Diktatura kralja Aleksandra" (str. 173, jugosl. izdaja): "Pred veleizdajniškim procesom je Srpska samostalna stranka (članica HSK) dobila leta 1907. iz Dunaja odprto ponudbo, da se pomiri z zunanjo politiko habsburške monarhije in da postane belu njen predstavnik na Balkanu. V tem primeru so obljubljali tako stranki kot srbskemu narodu zlate gradove. Toda voditelji srpske same stalne stranke so v celoti odbili te ponudbe, s čemer so si potem nakopali maščevanje v obliki veleizdajniškega procesa."

Toda Dunaju se je posrečilo pripraviti madžarsko Košutovo "stranko ne odvisnosti" h kapitulaciji in k sodelovanju v Weckerlovi vladi, ki je bil dunajski človek. S tem je propadla kombinacija reške resolucije o skupni borbi Hrvatske in Madžarske proti Dunaju in dualizmu in položaj se je izpremenil. Dunaj in Pešta sta se prepričala o nevarnosti, ki jima je preti la od skupne fronte Hrvatov in Srbov, združenih v HSK, in od tega, da se od slej ta skupna fronta ni več usmerjala niti na Dunaj niti k Pešti ampak k Beogradu. Zaradi te nevarnosti so prenehale dotedanje tajne spletke tako Dunaja kot Pešte, da bi eden kot drugi pridobil to fronto ali njegove posamezne elemente zase proti nasprotniku. Zedinila sta se, da s skupnim napotom pogasita nevarni ogenj na jugu monarhije - hrvatsko-srbsko koalicijo. Dr. Jos. Horvat piše v že omenjeni knjigi na 373. strani: "Že so postavili prve gradbene odrede za celotno zgradbo veleizdajniškega procesa, ki bo postal po svojih posledicah odločilen ne le za politiko na Hrvaškem ampak tudi usoden za celotno politiko avstro-ogrske monarhije. Vsekakor so bili njeni iniciatorji v Zagrebu, v Budimpešti in na Dunaju. Verjetno je, da se je prva zamisel porodila v možganih dr. Franka, nakar so jo sprejeli in izdelali tako Weckerl in forumi v Belvederu in Ballplatzu" (t.j. v rezidenci nadvojvode Franca Ferdinanda in v avstro-ogrskem ministrstvu za zunanje zadeve - FH.)

IDEJA O TRIALIZMU

Začetek te akcije je sprožila vrsta člankov v dr. Frankovem listu "Hrvatsko Pravo", podpisanih s psevdonimom "Argus", kjer so bili voditelji HSK obtoženi, da so "tajni veleizdajalci - plačanci srbske vlade". Njihov cilj da je bil "z nasilnimi sredstvi odtrgati Hrvatsko, Slavonijo in Dalmacijo izpod habsburškega žezla in skleniti z z revolucionarizirano Bosno državno skupnost s Srbijo." Člani HSK so tožili "Hrvatsko Pravo", ki ni moglo predložiti nobenih dokazov za svoje trditve in je moralo izdati članom koalicije "spričevalo poštenosti". Ta prvi poskus, da bi z obtožbo veleizdaje razbili koalicijo, torej ni uspel. Toda, kot je pisal dr. Horvat, "formula o veleizdaji je živela in se razvijala naprej."

Tako so iznašli nov način, da bi razbili koalicijo: pridobiti so hoteli nekatere hrvatske elemente za "trializem", t.j. širili so idejo, da naj bi se avstro-ogrske dežele slovanskega juga zbrale v posebno telo, ki bi bilo enakopravno s tedanjima tečajema monarhije, Avstrijo in Ogrsko. O tem,

kaj je pomenila ta ideja, kdo jo je propagiral (v raznih oblikah) in kakšen cilj je imela, je v celotnem dosedanjem zgodovinsopisju objavila najbolj točne podatke dr. Milada Paulová v svojih knjigah "Diplomatičká hra o Jihoslovany za světové války" (Diplomatska igra okoli Jugoslovánov za časa svetovne vojne) in "Jihoslovanský odboj a česká Maffie" (Jugoslovanski odpor in česka Maffija). V prvi piše (str.7.), da so iskali direktnih metod za prevaro, da bi s pomočjo te ideje "pridobili za dinastijo Hrvate na ta način, da bi izpolnili njihovo zahtevo po zedinjenju troedine kraljevine z Bosno in Hercegovino, vendar pa tako, da bi to zedinjenje le obljubljali - ne pa izpolnili"; (dalje navaja, da ni bil od dunajske strani storjen noben poskus za uresničitev tega, ker so vedeli, da Madžari na to ne bi pristali.) "Trializem je bila ideja dvora in protisrbska ideja." Ni pri tem šlo za nekakšno federalno preureditev monarhije; ta je bila "podobna staremu mehanizmu stroja, ki se ga ni dalo ustaviti ampak samo razbiti, da bi lahko njegove dele uporabili za nove mehanizme; (monarhija) sama tega ni bila sposobna storiti."

A čeprav je bila to megljena ideja, o kateri sta imela različne pojme nadvojvoda Franc Ferdinand in njegov glavni zaupnik in obveščevalec, šef avstro-ogrškega generalnega štaba, Conrad von Hötendorf, drugačne pa razni avstrijski državni činitelji, - in proti kateri so se borili Madžari - so le ta in leta razni dunajski državni krogi imeli v zvezi z njo vrsto tajnih konferenc.

L.1907 je idejo trializma javno širil v nekem dunajskem listu baron Chlumetzki z namenom, da razbije skupno fronto Hrvatov in Srbov. Dr. Horvat piše v zvezi s tem na str.376: "V krogih koalicije so kaj hitro odkrili, kaj se je skrivalo za to na videz zapeljivo idejo, ki si jo je takoj prisvojila stranka dr. Franka." V odgovor na članek barona Chlumetzkega je zagrebški OBZOR, kjer so imeli glavno besedo kot uredniki naprednjaki, zapisal: "Trializem naj bi postalo sredstvo Avstrije, da si utre pot na Balkan... Chlumetzki zahteva za hrvatske dežele edinstveno politiko, ki bi jo naj vodil Dunaj. Brez take dunajske politike bi bila zedinjena Hrvatska ne le brez vsakršne koristi za avstrijsko balkansko politiko, ampak bi to politiko celo v naj = večji meri ovirala." Toda tudi širjenje te "na oko zapeljive" ideje ni uspešno na Hrvatskem, ne glede na to, da sta ji izkazovala simpatije Frank in Radić in ni omajalo močne zgradbe Hrvatsko-srbske koalicije.

Dunaj je torej uvidel, da so za njegove cilje v Hrvatski potrebne druge, hujše in "učinkovitejše" mere: V tem pogledu so se z Dunajem strinjali tudi peštanski državni krogi in tako se je ideja veleizdajniškega procesa pričela bližati svoji uresnitvi...

DR.ŠUŠTERŠIČEVA IN RADICEVA POLITIKA

Predno preidem na nadaljni razvoj dogodkov in na sam veleizdajniški proces, bi rad v zvezi z omenjenim trializmom pripomnil, da je malo pozneje, l. 1909, vodja slovenskih klerikalcev dr.Šušteršič izdelal konkreten trialistični program, katerega je izročil nadvojvodi Francu Ferdinandu v obliki "spomenice" in ga pozneje objavil. Dr. Paulová piše v zvezi s tem v svoji knjigi "Diplomatičká hra" (str.12/13): "Šušteršičeva stranka je l.1911-13 začela v jugoslovanskih deželah monarhije veliko akcijo, ki naj bi združila klerikalno-pravaške elemente, da bi mogli ti ob primernem trenutku sestavljati zanesljiv trialistični blok." V predgovoru svoje druge zgoraj omenjene knjige piše dr. Paulová (str.X.): "S temi elementi je šel Stjepan Radić in njegova HSS." To pomeni, da je Radić tedaj vodil hrvatsko politiko tako, da bi bila v skladu s politiko in težnjami Dunaja in Habsburžanov; s pri = stankom na trializmu se je odpovedal prejšnjemu svojemu programu o "Podonavski federaciji", ki bi naj bila zastava njegove "slovanske" politike v habsburški monarhiji; v okviru te federacije je zagovarjal posebno češko federalno državo, z nemško manjšino, medtem ko je trializem pomenil, da bi ostali Čehi v Avstriji brez podpore avstrijskih Jugoslovánov, ki bi vstopili v trialistično Hrvatsko; to bi pomenilo, da bi v Avstriji prenehala slovanska večina, s katero je Radić obrazloževal svoj načrt o "Podonavski federaciji", in da bi bil položaj Čehov oslavljen proti povečani premoči Nemcev na zmanjšanem ozemlju Avstrije. Tako je, po mišljenju dr. Paulove ("Diplomatičká hra" str.8.) "trializem pomenil najhujšo nevarnost, ki je nam (Čehom) na splošno grozila v avstro-ogrskem konglomeratu." Na srečo za Čehe so njegovo ostvarete preprečili - Madžari. Po drugi strani pa je vse Šušteršičevo, Frankovo in Radićevo prizadevanje za trializem v slovenskih in hrvatskih deželah, po dr. Paulovi (str.13) "naenkrat uničil val nacionalizma, ki ga je izzvala bal =

kanska vojna". Toda ne glede na to je Stjepan Radić vse do leta 1918. polagal upanje v "rešitev hrvatskega vprašanja s habsburškim cesarjem" v neki obliki trializma - tako n.pr. tudi v dveh svojih velikih govorih v hrvatskem saboru l.1917, ki ga bom navajal, ko bo govora o hrvatski politiki za časa vojne. "Slovanska" Radićeva politika v habsburški monarhiji (ali kakor se je največkrat izražal "v našem cesarstvu") se je popolnoma spremenila v dunajsko in habsburško politiko, dokler ga niso v začetku l.1918 od tega odvrgli češki vplivi.

PROTI USTAVI !

Ko si je ogrski ministrski predsednik Weckerl še prizadeval pri banu Pejačeviću, da bi vplival na HSK, da opusti borbo proti železniški pragmatiki, je grof Pejačević odbil to zahtevo, se izjavil v tem pogledu solidarnega s HSK in odstopil. Pa tudi novi ban dr.Rakodczay (ki je predsedoval sodišču in obsodil dijakke, ki so l.1895 v Zagrebu sežgali madžarsko zastavo) ni uspel niti z obljubami niti s pretnjami, da bi ublažil stališče HSK do železniške pragmatike; zato je moral odstopiti.

8.januarja 1908 je bil imenovan za bana Pavel baron Rauch, orodje Dunaja. V deželi ni dobil druge zaslombe kot v Frankovi "čisti stranki prava", v "frankovluku", o katerem je pisal dr.Horvat (na str.382): "Frankovluk je sinonim za politično "moral insanity", je skrajnost politične breznačelnosti... Na videz je v najbolj radikalni opoziciji, dejansko pa je sodnik oblasti."

Ban Rauch se ni oziral na to, da ni imel pomembne opore v deželi (bivša madžaronska "narodna" stranka je skoro povsem izginila s političnega priporišča), Dunaju in Pešti je obljubil, da bo strl HSK - toda na volitvah v hrvatski sabor 28.februarja 1908. ni bil izvoljen niti en vladni kandidat, medtem ko je HSK dobila od 88 saborskih mandatov kar 57 poslancev (torej gotovo dve tretjinsko večino); HSS je dobila tri mandate - sam Stjepan Radić je bil prvič izvoljen v hrvatski sabor

Ban Rauch, ki si je zadal nalogo uničiti koalicijo, seveda ni mogel na noben način delati s saborom, v katerem je koalicija imela večino (in še kakšno!). Zato se je - s soglasjem Dunaja in Pešte - odločil, da bo vladal protustavno: sabor je bil odložen za nedoločen čas.

Ko torej koalicija ni bila uničena na volitvah, je bilo pač treba najti drugo pot: ideja veleizdajniškega procesa je dobivala konkretnije oblike in to v zvezi z načrtom aneksije Bosne in Hercegovine; uresničitev te ideje naj bi bilo darilo cesarju Francu Jožefu ob priliki šestdesetletnice njegovega vladanja. Priprave so se začele s preganjanjem posameznih članov koalicije. Upokojen je bil odlični napredni prvak, pripadnik generacije 1895, najbližji prijatelj Večeslava Vilderja in stalni sodelavec njegovega POKRETA, univ.prof.dr.Gjuro Šurmin, in drugi profesor dr. Gavro Manojlović. V znak protesta proti temu so študenti proglasili generalno stavko in večina študentov je spet odšla v Prago, kjer so jih sprejeli z navdušenjem; tam so si privzeli tradicije generacije 1895, v glavnem v smislu jugoslovanstva, toda v političnih metodah so postali radikalnejši od Koalicije. V novem semestru pa so se na zagrebški univerzi vpisali samo - trije dijaki!

"Baron Rauch vedno bolj odkrito vrši priprave za veleizdajniški proces" piše dr.Horvat (str.387), priprave, "ki bodo po njegovem računu razbile koalicijo, po računu Ballplatzja pa nudile Avstro-Ogrski učinkovito prepričljiv razlog za aneksijo."

(Nadaljevanje sledi)

Na zadnjih občinskih volitvah v Trstu 11.novembra je Skupna slovenska lista, ki so jo sestavljali Slov.demokr.zveza, Slov.kat.skupnost, Slov.kršč.soc.zveza in Skupina neodvisnih Slovencev, prejela 4.836 glasov. V primeru z volitvami l.1958. (ko pa SKSZ ni podpirala Slovenske liste) pomeni to pridobitev dobrih 2000 glasov (1958: 2,829 gl.) Izvoljen je bil dr.Teofil Simčič, predsednik Slov.kat.skupnosti. Če bi lista dobila kakih 600 glasov več, bi imela dva občinska svetovalca

Na Koroškem je ob državnozborskih volitvah 18.novembra Narodni svet koroških Slovencev pozval Slovence, naj volijo za Avstrijsko ljudsko stranko, češ da je koroška socialistična vlada ukinila dvojezični pouk v šolah, ustanovitev slovenske gimnazije pa je dovolil minister dr. Drimmel, ki pripada Avstrijski ljudski stranki.

Še Koroške nismo znali rešiti...

Ob obletnici koroškega plebiscita se spominjamo Koroške. Koroška je prelepa slovenska dežela. Nekoč je bila vsa Koroška slovenska. Slovenci so prebivali gori pod Velikim Klekom. Na navadnih kartah Koroške najdemo gori pod Velikim Klekom označbo: Slapp. To ni nič drugega ko: slap. Slovenci, ki so gori prebivali, so dali kraju to ime.

Ko se je končala prva svetovna vojna, so Nemci z vso gotovostjo pričakovali, da bodo slovenske čete zasedle Koroško. V Beljaku so nalepili lepake: "Ostanite mirni, ko vkorakajo slovanske čete". A teh slovanskih čet ni bilo!

Kdo je zakrivil, da jih ni bilo? Vedno znova se vprašujemo po tem. Ko se je končala I. svetovna vojna, sta prišla z laške fronte v Ziljsko dolino dva bataljona Bosancev s slovenskimi častniki v polni bojni opremi. Na Brdu so se ustavili. Brdo je prva slovenska fara in občina v Ziljski dolini. Tu na Brdu je bil doma koroški slovenski poslanec Franc Grafenauer. Grafenauer je prosil slovenske oficirje omenjenih bosanskih bataljonov, naj s svojimi Bosanci zasedejo Koroško za slovansko državo. Nemci so sklenili šele 5. decembra 1918 v koroškem deželnem zboru, da se bodo z orožjem borili za Koroško.

Slovenski oficirji so bili pripravljeni to storiti. Zahtevali so od Grafenauerja samo, naj jim predloži tozadeven nalog Narodne vlade v Ljubljani. Grafenauer je poslal v Lj. slovenskega visokošolca Rauterja. Čez dva dni se je Rauter vrnil iz Ljubljane - prazen! Nar. vlada v Lj. ni hotela dati naloga za zasedbo Koroške!

Ta Nar. vlada v Lj. je bila s slepoto udarjena! Ti naivni ljudje so mislili, da si bomo na Koroškem itak lahko vzeli, kolikor bomo hoteli! Tako so se igrali s to prelepo slovensko deželo - in so jo zaigrali! A slovenskemu narodu so storili neizmerno škodo!

Šele v začetku junija 1919 smo zasedli Koroško. Dne 6. junija 1919. je vkorakal polkovnik Milenković na čelu jugoslov. čet v Celovec. A bilo je prepozno!

Prepozno! V Parizu so medtem odločili za Koroško plebiscit.

Naj smo se še tako trudili, ta plebiscit smo morali izgubiti. S plebiscitom se ni dala rešiti Koroška. Mogli bi jo rešiti s takojšno zasedbo ob koncu I. svetovne vojne.

Zakaj smo izgubili in smo morali izgubiti plebiscit? Zato, ker je bilo ljudstvo še preveč ponemčurjeno. Skozi 50 let pred plebiscitom je Slovincem usiljena šola - ponemčevalnica (upeljana l. 1869) potujčevala naše ljudstvo na Koroškem. Zastrupila je naš narod na Koroškem z nemškim duhom. Ponemčurila ga je. Dobili smo pri plebiscitu 10. oktobra 1920 še 15.279 glasov a nemška država je dobila 22.025 glasov.

Amerikanci so pozneje našim rekli, ko smo hoteli Koroško: "Zakaj je pa niste zasedli?" - Da, zakaj je nismo pravi čas zasedli! Zasedli smo jo, a pol leta prepozno.

Rajni slovenski zgodovinar Fran Erjavec je rekel: "Še Koroške nismo znali rešiti!"

Eden izmed 15.279-ih.

KRONIKA

Šestdesetletnico rojstva je nedavno obhajal dr. Avgust Sfiligoj predsednik Slov. demokr. zveze na Goriškem.

V Rimu je umrl srbski četniški vojvoda Dobrosav Jevdjević, v Beogradu pa Branko Čubrilović, ki je napravil nemale usluge komunistom

Srbski pravoslavni patrijarh g. German je dobil vabilo iz Vatikana, da pošlje delegacijo opazovalcev na II. vatikanski zbor.

V Bruxellesu v Belgiji je g. Dimitrij Jeruc odprl komisijsko knjigarno zvezano z uvozno-izvoznim podjetjem. Sprejema naročila za knjige in jih kupuje, enako prodaja gramofonske plošče. Naslov je: Komisijska knjigarna PREPOROD, Rue Longue Haie 30, Bruxelles 5.

Zaradi predvidene predbožične obremenitve britanskih pošt bo decembarska številka Klica Triglava izšla približno teden dni prej.

DEFICIT IN TURIZEM

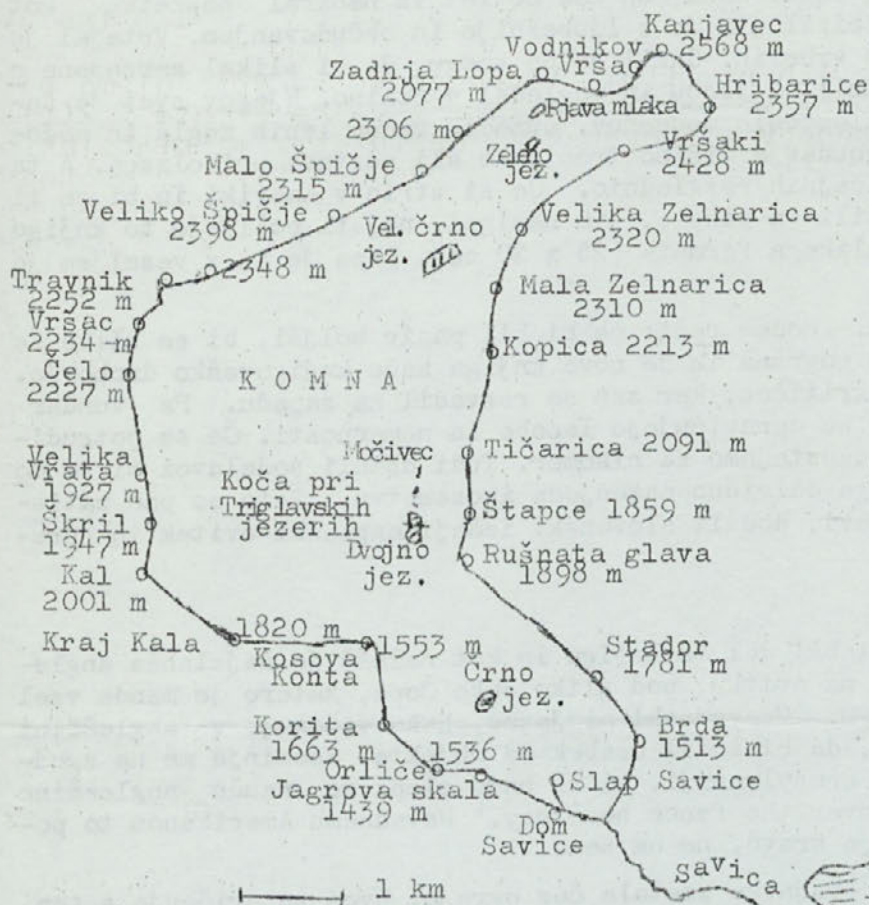
Turizem bo letos prinesel Jugoslaviji okrog 40 milijonov dolarjev, kar je za okrog 14 milijonov več kot lani. novimi investicijami dosegli prihodnje dolarjev. Za investicije bodo namenili milijard dinarjev v primeru s 24 milijardami

Triglav

2863 m

Računajo, da bodo z leto 50 milijonov nič manj kot 40 milijonov letos.

Ideja je docela preprosta: ako naš izvoz ne more pokriti uvoza, a kaj šele odplačati 800 milijonov dolarjev deficita, potem je pač potrebno dobiti sredstva na drug način, zlasti še z ozirom na usihajočo ameriško pomoč. Ta način je bil nakažan v poročilu Evropske organizacije za sodelovanje in razvoj za l.1961, ki pravi, da je na francoski lestvici deviznih dohodkov tujski promet na drugem mestu; pred njim je industrija jekla. Tujski promet je pripomogel italijanski plačilni bilanci, da ima za 643 milijonov dolarjev več dohodkov kot izdatkov. Španija je z dohodki od tujkega prometa poravnala primanjkljaj 385 milijonov dolarjev in si ustvarila še nekaj deviznih rezerv. V Avstriji so dohodki od tujkega prometa

ta pokrili štiri petine zunanjetrgovinskega primanjkljaja...

Tako se je sedaj režim doma vrgel z enako vneto na razvoj turizma kot se je svoje čase vrgel na industrializacijo. Škoda, da ni bil vrstni red po vojni zamenjan. Vsekakor bodo tudi ev. napačne investicije v turizmu povzročile manj škode kot "politične tovarne". Levji delež investicij gre seveda za razvoj objektov ob jadranski obali - kjer imajo danes tudi Slovenci nekaj morja okrog Kopra in Izole - toda počasi prihajajo oblasti do prepričanja, da je vredno vlagati tudi v naše gorske predele in zdravilišča. Tako bodo zgradili žičnico na Vogel in vlečnico za smučarje na Pokljuko, a v načrtu je sistem triglavskih žičnic. Gorenjska že sedaj zasluži okrog en milijon dolarjev na leto od tujkega prometa, kar je v dinarjih fantastična vsota. Rogaška Slatina bo dobila novo deset nadstropno poslopje do l.1964, ki bo nadomestilo sedanje zdravilišče. Novo poslopje bo imelo tudi blatne kopeli, inhalatorij, sauno in oddelke za zdravilno gimnastiko in biološko zdravljenje kože. Po štirih letih prenavljanja so v portoroškem hotelu "Palace" ponovno odprli termalne kopeli, sobo za inhalacije in sobo za irigacijo. Omeniti je seveda treba tudi Postonjsko jamo, ki jo je do konca septembra obiskalo 260.000 ljudi, več kot polovica tujcev, kakor tudi Predjamski grad, Pivko jamo in Črno jamo. Izgleda, da bodo tudi Cerkniško jezero preuredili tako, da bo služilo delno kmetijstvu in delno turizmu, saj je edino presihajoče jezero v Evropi. Skica na tej strani predstavlja Triglavski narodni park, ki obsega 2.000 ha ozemlja in to dolino triglavskih jezer in Komarčo in ki je zaščiten po zakonu. Edino, kar bi bilo resno potrebno spraviti pri jugoslovanskih turističnih podjetjih v sklad, so cene in usluge, sicer bodo tujci raje hodili na druge riviere. Pa tudi nekaj več toaletnega papirja po stranišcih ne bi škodovalo...

M.P.G.

ZA STRICE V AMERIKI

Jaka Čop: Svet med vrhovi - Julijske Alpe (The World among the Summits - the Julian Alps). 104 fotografije. Uvod napisal Miha Potočnik. V angleščino prevedla Lojzka Schweiger. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1962.

Slovenci smo nekoliko mahnjeni, kar se gora tiče. Naši slovenski hribi so nam kajpak posebno pri srcu. S Cankarjem vemo, da je Bog razsul polno perišče le pote od štajerskih goric do strme tržaške obale ter od Triglava do Gorjancev. Po tej deželi pod Triglavom je lazil Jaka Čop nad 30 let in nabiral posnetke kot prekrasne gorske rožice. Zbiral jih je z ljubeznijo in občudovanjem. Vstajal je v mraku, da bi ujel zoro na vrhovih. Gazil je po snegu, da bi slikal zmrznjene o kraske. Malokrat se je zleknil na soncu in pogledal v dolino. Njegov svet je samotni; svet golih vrhov, okleščenih mecesnov, šumečih voda, lenih megla in podečih se oblakov. Tu in tam poudarja tišino trop ovac ali postava hribolazca. A ta svet ni pust in ni svet običajnih razglednic. Če si stric v Ameriki in bi se ti hvaležni nečaki radi oddolžili za pakete, jim namigni, naj ti pošljejo to knjigo celostranskih fotografij velikega formata (25 x 20 cm). Lepa je in z veseljem jo boš ogledoval.

Lahko bi bila še lepša. Hočem reči: če bi bil papir boljši, bi se slike še lepše odtisnile. Vezava je površna in že nova knjiga kaže knjigoveško drobovje. A recimo, da sem pretirano kritičen, ker sem se razvadil na zapadu. Pa vendar mislim, da "majhne razmere" ne opravičujejo lenobe in nemarnosti. Če se potrudimo, kot se je Jaka Čop, ne zaostajamo za nikomer. Tudi ostali sodelavci bi se morali potruditi, ker je knjiga očitno namenjena inozemstvu. Zato so pač natisnili angleško izdajo, se pravi, dodali slovenski izdaji angleški ovitek in prevod uvoda ter seznama slik.

Vrzi kravo čez ograjo

Prav prevod pa je najslabši del te knjige in kot nalašč je najslabša angleščina natisnjena v besedilu na ovitku, pod sliko Jake Čopa, katero je menda vzel iz predvojne legitimacije SPD. Prevajavki ni jasno, kako važen je v angleščini besedni red, ker ni sklonov, da bi ločil osebek od objekta. Spominja me na zgodbe o nemških izseljencih v Pennsylvaniji, ki se baje zlepa ne nauče angleščine in pravijo: "Throw the cow over the fence some hay." Navadnemu Amerikancu to pomeni ukaz, da vrzi čez ograjo kravo, ne pa seno.

Precej takih krav je prevajavka zmetala čez ograjo. Uvod se pričinja s temi besedami: "In the world can rarely be found such a small area like Slovenia ..." kar zveni nekako takole: "V svet more poredkoma najden tako majhno površino slična Sloveniji", čeprav je v resnici neprevedljivo. Drugi odstavek se v slovenskem izvirniku pričinja: "Biser med dragulji te...pokrajine je njen gorski svet." A v angleščini bereš približno tole: "Gorski svet tega podeželja je dragulj za mnoge ljudi." In tako dalje, odstavek za odstavkom. Res Potočnikov slog ni lahak za prevajanje. V besedilu tudi mrgoli namigovanj na slovenske zadeve, ki v angleščini postanejo nerazumljiva. Kdo ne ve za bajko o Zlatorogu? retorično vprašuje uvod. Odgovor je pač: 99% tujih bravev, ki se jim bo zdelo neumno, da ne najdejo pojasnila. Nizanje imen slovenskih slikarjev, naštevanje gorskih vrhov z višimi nami v metrih (namesto v čevljih) in podobne reči v angleškem besedilu čudno in zagonetno zvane. Pri prevajanju je treba besedilo prirejati za tuje uho in tuje razmere, ne pa s pomočjo slovarja predstavljati vsako besedo posebej.

Pri brskanju po slovarjih je prevajavka večkrat zadela na napačen pomen. Za knjigo umetniških fotografij je posebno pogubno, da jih prevod poniža na navadne "snapshots" - posnetke, kot jih ti in jaz dajeva razvijati v drogerijo na vogalu. Smešno je, ko piše, da je Čop hodil mimo (passed) hribov in je lovil (catch) nagibe (motives) v aparat. Nerazumljivo je, ko piše, da knjiga "means the enrichment (and) the immediate document". Takih je veliko. Prevajavko naj bo sram. In to ni šala, kajti knjiga ni turistična reklama, kakršno dobiš zastonj v potovalnih uradih. Bila bi naj reprezentativna izdaja in je tudi primerno draga. V Državni založbi Slovenije bi se morali bolje potruditi.

Š. Tomažič

MANIFESTIRAJTE letošnji božič tudi SVOJO željo za krščanskim zedinjenjem z originalno božično karto OIKOUMENE. Posebna ponudba, z voščilom v slovenščini, hrvaščini ali srbsščini (cirilica): 10 kart - 10/- - na prodaj pri PICA PRINT, 76 Grace Road, Enfield, Middx.

STIHÍJSKI RAZVOJ SLOVENŠČINE?

Pred meseci mi je poslal prijatelj kratek seznam besed iz novega Slovenskega pravopisa, o pomenu katerih nisem niti slutil. To me je končno napotilo pobrskati po pravopisu, da ugotovim, če moje znanje slovenščine res že tako šepa. Vendar je zanimanje za novo izdajo pravopisa že starejšega datuma. Ko sem bral lani v KLIČU TRIGLAVA, da bosta v bodoče primernika pridevnika in prislova enaka in da bomo pripone samostalnikov, ki zaznamujejo delujoča bitja in so izpeljani iz nedovršnih glagolov na -ati in -iti pisali -avec, -ivec in -ivka, se mi je zazdelo, da so člani pravopisne komisije pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti po odhodu Breznika in Ramovša začeli krojiti slovenščino malo po svoje in je prijateljov seznam bil le zadnji opomin, naj si pravopis končno ogledam.

Najprej sem se lotil bežne primerjave Slov. pravopisa (odslej bom krajšal z Sp) iz leta 1950. in sedanje izdaje iz leta 1962. Novejši Sp je precej obilnejši, dasiravno zaradi manjšega tiska in tanjšega papirja po formatu ni večji. Vsebuje tudi kratice in znamenja ter korekturna znamenja, ki jih preje ni bilo. Med kraticami pravi Sp, da je KPD kulturno-prosvetno društvo, a bi kot pravopis izdan v L.R. Sloveniji le moral navesti, da so to kratice Komunistične partije Nemčije. Pogrešam tu mednarodno zanimivih kratic trgovskega oziroma ekonomsko-političnega značaja, npr. GATT, OEEC, EFTA in podobno saj se po časopisih v Jugoslaviji zdaj mnogo piše o tem. ZAR seveda niso Združene arabske republike ampak Združena arabska republika (to rej edinina). Množinska oblika tudi ni pravilna, saj je šlo samo za dve republiki. Kratice "hp=HP: horsepower, konjska moč" me je napotila na študij konjske sile (HP ali KS), ki se je od leta 1950 do leta 1962. na meni nerazumljivi način prelevila v konjsko moč, za katero je kratika KM (poleg HP), kar seveda utegne kdo zamenjati s km, ki pa je kilometer. Verjetno je najbolje, če ostanemo pri tuji kratiki HP, ki še vedno velja.

Ravnotako je na nerazumljiv način "primenjena umetnost" v Sp od leta 1950. postala "uporabna umetnost". Verjetno zato, ker je padel v nemilost glagol primeniti.

Med novimi besedami v pravopisu sem opazil "girl", ki je po Sp beseda ženskega spola in je nesklonljiva. Tako beremo v Sp: kabaret ne girl. Ali ne bi moralo biti: kabaretna girl v ednini in kaba = retne girls v množini? Nova beseda je tudi desant, npr. desantne čete.

Dve neumni neslovenski besedi, ki sta ostali iz leta 1950. sta stihija in estrada. Sp iz leta 1950. je previdno molčal o pomenu prve besede, medtem ko daje nova izdaja pomen pridevnika "stihíjski" kot "na slepo delujoč, nenačrten". Ker v Jugoslaviji za neurje vsake vrste nosi krivdo "stihija", potem nam je takoj razumljivo, kako nenačrtno dela sv. Peter, ko eno leto pošlje na zemljo preveč drugo leto pa premalo dežja. Estrada se tolmači kot podstenje ali oder. Precej se uporablja ruski izraz estradni orkester, kar se menda da slovenski povedati z orkestrom lahke glazbe ali promenadnim orkestrom. Čemu torej iskati tujk, ko pa imamo dobre domače ali udomačene izraze?

Slovence v Walesu bo zanimalo, da - kot kaže - nimamo priznane izraza za Wales, za ljudi iz Walesa in podobno. Morda nisem gledal pod pravo črko, a besede res nisem mogel najti.

Čul sem, da so ljubljanski učenci stikali po pravopisu, ko so zvedeli, da vsebuje vulgarne izraze. Niti na šolsko izdajo niso čakali. Ne vem, kako naj tolmačim ta odlok pravopisne komisije. Uporaba psihologije, da vzbudi zanimanje za domačo besedo med mladino? Pred meseci se je Matej Bor pritoževal v DELU o preklinjanju in nesramnem govorjenju Ljubljčanov. Zakaj bi se čudili, če pa Sp daje spodbudo v tem smislu? Popolnoma nerazumljivo mi je, zakaj navaja

novi Pravopis nadvse vulgarni izraz za ženski spolni ud, ki je, kot mi je znano, prišel iz juga. Sp na vsak način prednjači v tej neslavni tekmi, ker Pravopis srbskohrvatskega literarnega jezika tega izraza ne navaja.

Glavna hiba Sp je, da ne podaja glavnih sprememb od izdaje iz leta 1950. Nikjer ni razvidno, da se ti in vi pišeta v pismih z malo začetnico. Izdaja od leta 1950. ju tudi piše z malo; tako prav za prav ne vem, če je res nastala kaka sprememba. Nikjer ni razvidna sprememba v uporabi primernika prislova. Iz nekaterih primerov vidim da je dovoljena uporaba oblike primernika pridevnika (recimo pri besedi težko), toda bravcu ni jasno, če je nova raba splošna ali se na naša samo na gotove prislove. Isto velja za ostale spremembe, bralca - bravca itd. Skratka: v Sp bi bil potreben kratek seznam najvažnejših sprememb z navodili, kje v uvodu je lahko dobiti več podatkov o njih. Uvod v Sp obsega 79 strani. Je natančen, zanimiv in verjetno polen, kar se tiče uporabe pravopisa. A ko sem ga bral, so se mi ježili lasje; nenadoma sem se zavedel, da se lahko spet začnem učiti slovenščine, dasiravno na splošno nimam vtisa, da je ne znam. Zanima pa me, če je sploh kdo na svetu, ki vsa ta pravila in izjeme razume, zaopade in jih dosledno izvaja. 46 strani starih pravil (Sp 1950.) bi se še dalo prežvečiti; imam pa resne dvome o uvodu tekoče izdaje. Kako enostavna so pravila recimo angleščine. Se ne bi mogla poenostaviti vsaj pravila glede vejic? Kdo jih sploh zna uporabljati? Saj ne moreš postaviti vejice, dokler nisi razčlenil stavka in ugotovil, če je zložen ali nezložen. V zloženem stavku pa spet moraš ugotoviti, če gre za priredje ali podredje. Prav za prav ne vem, kaj bi se dalo narediti v tem oziru. Morda bi nam angleščina lahko nudila primer, kjer se vejica uporablja smiselno in kjer so pravila za obvezno rabo vejjice skržena na minimum.

Ne bi želel, da kdo smatra ta članek kot nekako študijo Sp; postal sem le nekaj misli ob prelistavanju nove izdaje. Na račun tiskarne pa bi rad dodal pritožbo, da sta v mojem izvodu strani 926 in 927 popolnoma neuporabni. Upam, da se to ni zgodilo vsem ampak samo manjšini.

Uvodoma sem omenil pešanje čuta za domače besede: bo šlo vam kaj bolje? Odprimo recimo stran 251: kaj pomenijo besede: glén, gléna, gléviti, glibánja, glísti, globéti, globóček in globódnica? Ali npr. - na primer se sedaj krajša npr. in ne več n.pr. - stran 400: légnar léha, lehnják, lémpa in lénart?

R.V.

- Že pred leti smo čuli iz Ljubljane, kako je bilo znova in znova o = nečasčeno Navje v Bežigradu, kjer počiva toliko zaslužnih slovenskih mož. Kljub javnim protestom je bilo storjenega malo. Zdaj je Slavistično društvo Slovenije naslovilo na občinski ljudski odbor Bežigrada odprto pismo s protestom in prošnjo, da se Navje zaščiti.

- V avgustu so sklenili pogodbo med Jugoslavijo in Italijo, po kateri se je Italija obvezala odložiti terjatev 70 milijonskega dolarskega dolga od strani Jugoslavije in odplačilo 8 milijonov na 35 milijon = ski (dolarski) kredit, ki ga je dobila Jugoslavija v podporo svoje denarne reforme. Istočasno je Italija pristala da poviša uvozno kvoto na gotove jugosl. poljedelske proizvode in zniža tarifo na gotove jug uvozne artikule v Italijo. Poročilo ne pove, na kaj se je obvezala Jugoslavija. Sklepajo pa, da je likvidacija titovskih organizacij v Italiji tudi v neki zvezi s tem.

- Nekateri spravljajo zamenjavo jugosl. veleposlanika v Washingtonu v zvezo z nedavnimi dogodki v Kongresu v pogledu pomoči Jugoslaviji. Dosedanji veleposlanik Nikezić je bil v zelo dobrih odnosih z ameriško diplomacijo, vendar pa je smatran bolj za salonskega komunista. Novi ambasador Veljko Mičunović je stari partijec, predvsem po ldniji tajne policije in uživa osebno Titovo zaupanje. Naj on zboljša odnose med Ameriko in Jugoslavijo (kot jih je leta 1956. med Titom in Hruščevim, ko je bil ambasador v Moskvi), ali pa naj kontrolira in prepreči izseljevalniško-emigrantske vplive na ameriške senatorje in poslance? (ds)

OD MESECA DO MESECA

TITO SI, CUBA NO

V izjavi na dan Združenih narodov, 24. oktobra, je Tito le na kratko omenil Kubo, češ da napeta situacija povzroča zaskrbljenost, ker bi enostranske mere mog le ogrožati svetovni mir: Združeni narodi so najboljša pot k rešitvi.

Naslednjega dne je Tito v posebni izjavi o Kubi predlagal posebno zasedanje skupščine Združenih narodov, da reši vprašanje Kube. Položaj mu je povzročal globoko zaskrbljenost, ker je pretil, da potisne človeštvo v novo uničujočo vojno. Ni se mogel otresti vtisa, da je vlada ZDA prevzela težko odgovornost. Potrebni bodo naporji vseh dežel, da bomo našli izhod iz težavnega položaja. Treba bo ukiniti podvzete korake, ki so povzročili napetost, a druge države se morajo obvezati, da se bodo vzdržale od kakršnihkoli korakov, ki bi otežili pomirjevanje.

Tito je tiste dni pošiljal poslanice na vse strani, predvsem pa voditeljem neblokovskih dežel. Večinoma so te poslanice ostale neobjavljene. V kolikor poslanica brazilskemu predsedniku Goulartu kaže, kakšne so bile druge, se je Tito za vzemal za reševanje s pogajanjem v Združenih narodih in tožil o zaskrbljenosti in nevarnosti, ki preti svetu.

Ljudska skupščina je na svoji seji 30. oktobra sprejela besedilo načrta nove republiške ustave Slovenije in ga dala na javno razpravo. Miha Marinko je poročal o načrtu ustave kot predsednik republiške ustavne komisije. Načrt ustave predvideva, da naj bi skupščina imela poleg republiškega še gospodarski, socialni, zdravstveni, prosvetni in druge svete. Mesta z več občinami bi naj ustanovila posebne mestne svete.

Dne 15. oktobra je Miha Marinko v pogovoru z novinarji izjavil, da je bilo v oktobru v Sloveniji preko 800 debat in sestankov kjer se je razpravljalo o novi ustavi, v novembru pa da jih bo še več. Glede zaposlevanja je dejal, da bi se moralo preskrbeti delo predvsem onim, ki zapušča jo gospodarske organizacije kot odvišna delovna sila in pa mladi generaciji. Oni pa, ki so pravkar prišli iz podeželja, kakor tudi oni katerim je bilo ponudeno delo pa so ga kot "kandidati za delo" odklonili bi se morali črtati s spiska nezaposlenih.

Sekretar zveznega izvršnega sveta za narodno zdravje in socialno zaščito Moma Marković je bil 14. novembra imenovan za predsednika zvezne komisije za verske zadeve. Mato Horvatić in Miloje Dilparić pa sta bila ponovno imenovana podpredsednik in sekretar komisije. V komisijo, katero sestavljajo še predsedniki republiških komisij za verske zadeve, je bilo imenovanih še 6 višjih uradnikov.

Delegacija ljudske mladine Jugoslavije z novim predsednikom centralnega komiteja Tomislavom Badovincem na čelu je obiskala ZSSR. Badovinc je nasledil Mika Tripalo, kateri je bil izvoljen za sekretarja zagrebške zveze komunistov.

Delegacija rumunske velike narodne skupščine je prišla 12. novembra na 10 dnevni obisk v Jugoslavijo. Delegacija, katera bo imela razgovore z predstavniki zvezne ljudske skupščine in bo obiskala Srbijo, Bosno in Slovenijo, vrača obisk jugoslovanske delegacije z 1. 1957.

Patrijarh srbske in makedonske pravoslavne cerkve German je bil koncem oktobra na dvotedenskem obisku pri rumunski pravoslavni cerkvi na vabilo patrijarha Justinjana.

Jugoslovanska sindikalna delegacija z Svetozarjem Vukmanovićem na čelu je bila na tritedenskem obisku v ZAR, Iraku in Libanonu. Po povratku je Vukmanović dejal, da se je razpravljalo o mednarodnem delavskem gibanju.

Dne 30. oktobra je v Beogradu umrl dr. Branko Čubrilović, predvojni minister poljedeljstva, med vojno v emigraciji, po vojni pa dolga leta zvezni poslanec. V procesu, ki je sledil atentatu na Franca Ferdinada v Sarajevu leta 1914 je bil obsojen na 14 let ječe.

V Ljubljani se je sredi oktobra vršil 9. mednarodni sejem elektronike na katerem je razstavljalo 130 rastavljavcev iz 16 dežel. Med njimi je bilo 31 domačih.

V Beogradu pa je bil v novembru 7. sejem knjige na katerem je razstavljalo 77 jugoslovanskih in 59 tujih založnikov, ki so rastavljali kakih 40.000 knjig.

Predsednica ljudske skupščine Slovenije Vida Tomšič je novembra obiskala Makedonijo kjer je predavala o ustavi.

Tito je 25. oktobra spustil v obrat prvi jugoslovanski ciklotron v zagrebškem institutu "Rudjer Bošković". Ciklotron, kateri je delo zagrebškega instituta je četrti največji te vrste v Evropi. Ima 70 tonski magnet in lahko pospeši jedro atoma težkega vodika na 15 milijonov elektron voltov. Ciklotron se bo uporabljal za raziskovanje izotopov.

Predsednik komisije za jedrsko energijo Avdo Humo je ob tej priliki dejal, da novi ciklotron "daje potrebne pogoje za daljni razvoj raziskav v jedrsko energijo v naši državi". Dejal je tudi, da jugoslovanska industrija in jedrski instituti v Vinči, Zagrebu in Ljubljani veliko doprinesejo k razvoju z konstrukcijo in proizvodnjo opreme in instrumentov. Avdo Humo je dodal, da ima Jugoslavija v načrtu pustiti v obrat svojo prvo električno centralo na jedrski pogon, katera bo zgrajena večinoma doma po domačih načrtih do leta 1970. Ta centrala bo del bo del planiranih 800 megavatov, ki jih bodo dajali jedrski viri do leta 1980.

Dne 18. oktobra je bila puščena v obrat nova termoelektrarna Kosovo I v Obiliću na Kosovem. Elektrarna proizvaja dnevno 1 milijon kWh in porabi dnevno 150 vagonov premogovega prahu in drobec. Izgradnja termoelektrarne je stala 13,8 milijonov dinarjev, v kar pa so vključeni tudi objekti, ki bodo služili tudi za elektrarne Kosovo II in III, katera nameravajo kmalu zgraditi.

V Sloveniji pa nameravajo zgraditi še dve elektrarni na Dravi in sicer eno pri Ptujju z dvema generatorjema, ki bosta dajala letno 680 milijonov kWh in drugo pri Ormožu tudi z dvema generatorjema z zmogljivostjo 607 milijonov kWh na leto. Pri Bovcu pa nameravajo zgraditi jezero z 32 milijoni kubičnih metrov vode in elektrarno, ki bi dajala letno 430 milijonov kWh električne energije.

Industrijska proizvodnja se je v Jugoslaviji dvignila v prvih 9 mesecih tega leta za 6%, pričakujejo pa, da se bo do konca leta dvignila za 7%. Najvišji porast, od 13-20%, so zaznamovale grafična in papirna industrija, proizvodnja električne energije, nafte in ladjedelništvo. Kemična in lesna industrija sta se dvignile za 11%, industrija električnega materiala in tekstilna za 10%. Manj kot povprečni dvig so dosegle industrije usnja in obutve, prehranbena in industrija železa in jekla. Proizvodnja gume je bila ista kot lani, premoga pa 1% manj kot lani. Gradbena in tobačna industrija sta pa bile mnogo pod lanskó.

Jugoslovanski izvoz je letos oktobra znašal 70 milijonov dolarjev kar je povojni rekord. To je kar 57% več kot lani v istem mesecu. Izvoz je v prvih 10 mesecih l. 1962 že dosegel vrednost 544 milijonov dolarjev, ali 20% več kot lani. Tako upajo, da bo plan izvoza letos dosežen. Delež industrijskih proizvodov je pri letošnjem izvozu že znašal 80%. Upajo tudi, da se bo plačilni deficit, ki je lani znašal 800 milijard dinarjev nekoliko zmanjšal, ker se je izvoz v za hodne evropske dežele dvignil, uvoz pa zmanjšal.

V oktobru je Jugoslavija prodala 950 traktorjev; 500 v Algirijo, 450 v Indijo, novembra pa še 150 v Ghano. S traktorji so prodali še razne priključke. Pričakujejo, da bodo letos izvozili čez 3.000 traktorjev, kar je 50% več kot l. 1961.

Jugoslavija je v prvi polovici tega leta izvozila 18.000 govedine na Angleško in računajo, da bo celoletni izvoz dosegel 30.000 ton. Že lani je večina izvoženega mesa, 19.000 ton od skupnega izvoza 30.000 ton, šlo na Angleško. Tako bo Jugoslavija letos postala drugi največji izvoznik govedine na Angleško, takoj za Argentino.

Letošnji pridelek krompirja kakor tudi druge zelenjave je, čeprav večji kot lani, vseeno manjši kot so pa pričakovali. Cene so radi tega primerno visoke in se n.pr. krompir prodaja po 27-70 dinarjev za kg. Ta mesec bodo uvozili kakih 5.000 ton krompirja, katerega bodo prodajali po 35 Din za kg. Na zimo pa bodo uvozili še 5.000 čebule, ki se bo prodajala po 100 Din za kg.

Od skupnega števila onih, ki so zaposleni v industriji in rudarstvu jih 44,6 odstotkov prejme do 20.000 dinarjev plače na mesec. Januarja letos je ta odstotek znašal čez 50%. Tretjina jih zdaj prejema od 20.000 do 30.000 Din na mesec, ali 2,2% več kot januarja 1961. Število onih, ki zaslužijo preko 30.000 Din na mesec, se je dvignilo, medtem ko se je odstotek onih z najvišjimi plačami ustalil.

V prvih 9 mesecih tega leta je Jugoslavijo obiskalo 1.124.000 tujih turistov, ali 13% več kot lani v istem času. Največ jih je bilo iz Avstrije (247.000) potem Z Nemčije, Italije, Francije, Anglije in ZDA. Večina potnikov prečka slovenske meje, letos skoraj 650.000, kar je 26,4% več kot lani v istem času.

IVAN STANIČ